

I. *Grondslagen*

PEN International is in 1921 opgericht ter bevordering van de literatuur, omdat literatuur essentieel is voor het kunnen begrijpen van en je kunnen verbinden met andere ‘werelden’ of culturen. Of, zoals het in de Nederlandse versie van het handvest van de PEN staat, literatuur dient ‘algemeen tussen volken onderling te worden uitgewisseld’. De leden van de PEN worden geacht aan de ‘verbetering van de goede verstandhouding en wederzijdse achting tussen mensen bij te dragen’ en ‘hun uiterste best te doen teneinde uitbanning van rassen-, klasse- en volkshaat te bereiken en het in de wereld in vrede naast elkaar leven te verdedigen’.

PEN International verenigt schrijvers, dichters, essayisten en uitgevers in de overtuiging dat daardoor het onderlinge begrip tussen volkeren kan worden bevorderd. De verdediging van het recht op vrije meningsuiting behoort daarom ook tot de grondslagen van de PEN. PEN Nederland is in 1923 opgericht onder de naam ‘Centrum voor Nederland van de Internationale P.E.N.-Club’. In de statuten van deze vereniging verschijnt de verdediging van het recht op vrijheid van meningsuiting als eerste grondslag, met als argument: ‘Het (PEN-centrum) is ervan overtuigd dat de noodzakelijke vooruitgang van de wereld naar een beter georganiseerde politieke en economische orde vrije kritiek op bewind en instellingen onontbeerlijk is.’ In het PEN Handvest staat dat ‘de PEN het principe van de ongehinderde doorstroming van gedachten binnen iedere natie en tussen naties onderling voorstaat.’

Samengevat kunnen de volgende twee belangrijkste grondslagen van PEN International worden onderscheiden:

- a. Het bevorderen van de literatuur;
- b. Het bevorderen van de vrijheid van meningsuiting en literaire expressie*).

In de visie van PEN International zijn die twee grondslagen nauw met elkaar verbonden, omdat bevordering van literatuur slechts kan floreren in een geestelijk klimaat dat vrijheid van expressie hoog in het vaandel heeft staan. PEN Nederland deelt deze visie, maar kiest voor het eigen beleid de tweede grondslag als uitgangspunt. In internationale contacten kunnen wij ons uiteraard ook achter de eerste grondslag scharen, maar op nationaal niveau richten wij ons op de tweede, vooral omdat er in Nederland al verschillende instanties zijn die zich bezighouden met de bevordering van de literatuur en de organisatie van literaire evenementen.

II. *Doelstellingen*

Uit de bovengenoemde grondslag kunnen de volgende doelstellingen worden afgeleid:

1. Aan de orde stellen van situaties waarin de vrijheid van expressie wordt bedreigd, met name via informatie-overdracht;
2. Bijdrage aan het publieke debat in Nederland m.b.t. vrijheid van expressie;
3. Het steunen van schrijvers of literaire organisaties die moeten leven en werken in een situatie waarin de vrijheid van expressie wordt bedreigd;

4. Het onderhouden van (nationale en internationale) contacten met personen en/of organisaties die zich inzetten voor de vrijheid van expressie.
5. Het stimuleren van onderzoek naar, c.q. discussie over andere vormen van censuur dan de ‘traditionele’ politieke of religieuze censuur, waarbij met name gedacht kan worden aan marktensuur en zelfcensuur.

Met name de doelstellingen 1, 3 en 4 zijn algemeen van aard in die zin dat ze niet gericht zijn op een speciale regio of specifieke landen. PEN Nederland heeft het voornemen om een bepaalde regio te selecteren in verband met de betreffende doelstellingen. Het bestuur acht dit van belang omdat het op die manier makkelijker is om bestendige relaties op te bouwen met schrijvers en schrijversorganisaties in zo’n gebied en omdat zo de expertise van PEN Nederland beter kan worden ontwikkeld.

III. *Activiteiten*

Aan deze doelstellingen kunnen de volgende activiteiten worden verbonden (N.B. niet één-op-één met doelstellingen):

1. Met het oog op informatie-overdracht en meningsvorming op literaire evenementen in Nederland PEN-grondslag en doelstellingen en feiten m.b.t. de beperking van vrijheid van expressie presenteren;
2. Organisatie van debatten e.d. over de vrijheid van expressie;
3. Bij nationale (en mogelijk internationale) organisaties lobbyen m.b.t. situaties waar vrijheid van expressie in het geding is;
4. Publiciteit genereren m.b.t. situaties waar vrijheid van expressie met voeten wordt getreden;
5. Deelnemen aan internationale acties voor bedreigde, vervolgte en gedetineerde schrijvers, middels onder meer brieven- en kaartenacties (Rapid Action Network);
6. Nationale acties met het oog op deze schrijvers;
7. In het verlengde van (6): het creëren van ‘vluchtplaatsen’ in Nederland voor vervolgte schrijvers.

Deze activiteiten moeten worden geconcretiseerd in een soort Activiteitenplan, waarin zo mogelijk ook moet worden uitgewerkt wanneer welke activiteit plaats kan vinden en wat er voor nodig is (financieel, personeel en organisatorisch). Het ligt in de bedoeling om één van de bestuursleden in verband hiermee een speciale taak te geven.

Zoals uit de laatste alinea onder ‘Doelstellingen’ al kan blijken, zullen veel van deze activiteiten gericht zijn op een specifieke regio.

IV. *Samenwerking met andere organisaties*

IV-1. *Internationaal*

- (a) Uiteraard is er sprake van samenwerking met PEN International en daaraan verbonden organisaties. Daarbij moet vooral worden gedacht aan deelname aan en inbreng in het *Writers in Prison Committee*. De andere *committees* hebben vooralsnog minder prioriteit.

Het *Writers for Peace Committee* zet zich in ideële zin ook in voor de vrijheid van expressie, omdat in oorlogssituaties die vrijheid immers ook gevaar loopt, maar deze inzet is over het algemeen weinig concreet. Het *Translation and Linguistic Rights Committee* richt zich vooral op de bevordering van literatuur in ‘kleine talen’ en de vertaling van literatuur in en uit deze kleine talen; dit impliceert dat de grondslag die PEN Nederland als basis neemt, hier uit beeld verdwijnt. Hetzelfde geldt tot op zekere hoogte voor de vierde commissie van PEN International, het *Women writers’ committee*, dat zich voornamelijk bezighoudt met kansen van vrouwen om literair actief te zijn. Ook in dit geval kan er uiteraard sprake zijn van situaties waarin de vrijheid van expressie beknot wordt, maar op het moment dat dit daadwerkelijk aan de orde is – vrouwelijke schrijvers die bedreigd of vervolgd worden – gaat het weer om *cases* die op het terrein van het *Writers in Prison Committee* liggen.

- (b) PEN Nederland werkt samen met PEN Vlaanderen. De inhoud van deze samenwerking moet nader worden uitgewerkt. De samenstelling van het Vlaamse bestuur is begin 2011 gewijzigd, en er zijn nieuwe plannen gemaakt, waardoor de oude afspraken van het om-en-om organiseren van het dispuut en de PEN-poëzie-avond aan herziening toe zijn.
- (c) De eerste stappen zijn gezet om te komen tot een Europees Netwerk van PEN-centra. PEN Nederland zal aan dit overleg deelnemen en op basis van de uitkomsten beslissen of het zinvol is – gezien de eigen doelstellingen en de daaraan verbonden activiteiten – om hier verder tijd en energie in te steken.
- (d) PEN Nederland neemt deel aan de activiteiten van de organisatie *International Cities of Refuge Network* (ICORN), die zich inzet voor de instelling van vluchtplaatsen voor vervolgte schrijvers. Deze deelname is mede gericht op de uitbreiding van het aantal vluchtplaatsen in Nederland.
- (e) PEN Nederland heeft goede contacten met het in Nederland gevestigde, maar internationaal georiënteerde *PEN Emergency Fund*, van waaruit financiële noodhulp aan vervolgte en gedetineerde schrijvers kan worden verstrekt.

IV.2. Nationaal

- (a) De Nederlandse afdeling van *Amnesty International* is een belangrijke ‘partner’ voor PEN Nederland. Voor bepaalde activiteiten, zoals onder III genoemd zijn, kunnen we samenwerken met Amnesty. Hopelijk kunnen we ook gebruik van de professionele organisatie van Amnesty (een bureau, een afdeling publiciteit, enz.).
- (b) *IKV/Pax Christi* is een organisatie die zich mede inzet voor het thema dat centraal staat voor PEN Nederland. Zij doet dat met name door ondersteuningsacties voor gedetineerde schrijvers. We zullen nader moeten onderzoeken op welke wijze de samenwerking gestalte kan krijgen.
- (c) *Free Voice* en *Press Now* zijn twee recentelijk gefuseerde organisaties die opkomen voor de vrijheid van meningsuiting voor journalisten. Juist daar waar er geen scherpe scheidslijn is te trekken tussen enerzijds journalisten en anderzijds schrijvers, is het van belang om samenwerking met de nieuw gevormde organisatie verder uit te werken. (Journalisten en schrijvers kunnen ook optreden als bloggers; zij zijn juist vaak het slachtoffer als de vrijheid van expressie wordt beperkt.)
- (d) Met name met het oog op de *Awards* onderhoudt PEN Nederland een goede relatie met *Oxfam/NOVIB*.
- (e) *Vereniging voor Schrijvers en Vertalers (en afdeling Vereniging van Letterkundigen)* –

Op facilitair niveau kan PEN Nederland voor een deel gebruik maken van personele en materiële voorzieningen van de VSenV, c.q. de VvL. Dit is van wezenlijk belang voor de uitvoering van het werk van PEN Nederland. Daarnaast is er recentelijk praktische samenwerking ontstaan m.b.t. de organisatie van de Algemene Ledenvergadering van beide verenigingen. Het ligt in de verwachting dat die samenwerking wordt voortgezet.

V. *Communicatie*

PEN Nederland wil de volgende twee structurele communicatiekanalen in stand houden:

- (a) *Website* – We zullen een besluit moeten nemen over het karakter van de website: wordt het een site die in eerste instantie voor de leden is bedoeld of een site die een algemeen publiek, geïnteresseerd in het onderwerp vrijheid van expressie, probeert te bedienen?
- (b) *Nieuwsbrief* – PEN Nederland gaat een elektronische Nieuwsbrief ontwikkelen, naar analogie van bijvoorbeeld de VvL-Nieuwsbrief. Wanneer er voldoende nieuwsfeiten zijn, wordt deze Nieuwsbrief naar de leden gestuurd (met doorklikmogelijkheid naar de website). De vraag is nog wel in hoeverre de niet digitaal aangesloten leden (c.q. leden van wie PEN Nederland geen e-mailadres heeft) van deze nieuwsfeiten in kennis worden gesteld. Vooralsnog zal PEN Nederland minimaal één maal per jaar middels een papieren nieuwsbrief de leden op de hoogte stellen van de verenigingsactiviteiten.
- (c) *Sociale media* – Het bestuur zal onderzoeken op welke wijze PEN Nederland zich in de toekomst kan manifesteren in de sociale media, met name op Facebook en Twitter.

Daarnaast worden er uiteraard incidentele brieven en convocaties naar leden gestuurd wanneer dat opportuun is, bijvoorbeeld met het oog op de Algemene Ledenvergadering. Verder zullen bij bepaalde activiteiten, die onder III globaal zijn beschreven, ook specifieke communicatiemiddelen worden ingezet, bijvoorbeeld persberichten, publieksposters, enzovoorts.

Inmiddels heeft PEN Nederland een folder samengesteld waarin de doelstellingen en activiteiten van de vereniging kort worden beschreven. Die folder kan worden ingezet bij de werving en eventueel van donateurs (zie ook hieronder). Er is ook een affiche vervaardigd.

VI. *Leden*

PEN Nederland heeft anno 2011 ongeveer 350 leden. Naast schrijvers zijn dat onder meer ook uitgevers en anderen uit het literaire veld. Het ligt in de rede om ook in de toekomst de ledenwerving te richten op dit brede literaire veld, niet alleen om de vereniging te versterken en basis breder te maken, maar ook – en daar moeten we eerlijk in zijn – om meer contributie-inkomsten te genereren (zie ook de paragraaf hieronder over financiën).

Een belangrijke taak waar het bestuur voor staat, betreft de relatie met de leden op basis van de vraag: wat willen we van die leden? PEN Nederland zal zich – meer dan nu het geval is – moeten richten op actieve participatie van de leden, ook daar waar het gaat om de activiteiten, zoals die in paragraaf III zijn omschreven. Daarnaast hoopt het bestuur meer gebruik te kunnen maken van deskundigheid van de leden en van hun betrokkenheid bij het thema van PEN Nederland.

Tot op heden hanteert PEN Nederland een betrekkelijk ouderwetse manier om

nieuwe leden te werven: potentieel nieuwe leden kunnen zowel door het bestuur als leden worden voorgesteld aan de Algemene Ledenvergadering, die deze voorstellen dient goed te keuren en op deze wijze als een soort ballotagecommissie fungeert; daarna worden de betreffende kandidaat-leden aangeschreven of ze lid willen worden waarbij ze het PEN Handvest dienen te onderschrijven. We stellen (aan de ALV) voor om in de toekomst een andere procedure te voeren, waarbij die ALV wordt gepasseerd. In de eerste plaats kunnen mensen zichzelf aanmelden als lid. Het bestuur beoordeelt deze aanmelding (met name op het criterium van betrokkenheid bij of positie in het literaire veld) en vraagt aan het kandidaat-lid of hij/zij het Handvest onderschrijft. Bij een positieve uitkomst wordt het lidmaatschap toegekend. De tweede mogelijkheid is dat het bestuur bepaalde mensen uitnodigt om lid te worden en hun meteen de vraag voorlegt of ze het handvest onderschrijven. Bij een positieve reactie worden zij ook PEN-lid.

Er zal een nieuwe database met ledengegevens worden opgezet, waarin we hopelijk ook over meer e-mailadressen van leden kunnen beschikken, zodat digitaal aanschrijven beter mogelijk zal worden.

PEN Nederland zal nader onderzoeken of het zinnig en doenlijk is om donateurs te verbinden aan de vereniging.

VII. *Financiën*

De overheid heeft te kennen gegeven dat na 2012 de jaarlijkse instellingssubsidie van het ministerie van OCW zeer waarschijnlijk niet meer beschikbaar is. Vermoedelijk zal PEN Nederland dan subsidie moeten zien te verwerven via een ander loket, en daarbij moeten concurreren met andere (literaire) instellingen. Dit heeft een aantal consequenties voor de toekomst, waarvan de volgende nu al zijn te voorzien:

- We zullen meer (publieks-)activiteiten moeten uitvoeren;
- We zullen meer en beter aan de buitenwereld (en dus ook aan een nieuwe subsidieverstrekker) moeten laten zien wat het belang is van die activiteiten;
- We kunnen mogelijk meer inkomsten verwerven via donaties (zie ook hierboven);
- We zullen moeten overwegen om het bedrag van de contributie (nu € 27,50) te verhogen;
- Betaling van contributie zal sterker worden gecontroleerd dan nu het geval is. Persistente wanbetalers zullen t.z.t. het lidmaatschap verliezen.
- We zullen actiever moeten optreden met het oog op ledenwerving;
- We zullen (nog) kritischer moeten kijken naar kostenposten, met name naar bezoeken aan buitenlandse congressen;
- Met het oog op een degelijke financiële planning en verantwoording is de professionalisering van de financiële administratie al in gang is gezet door de nieuwe penningmeester);
- Honorering van uit het bestuurslidmaatschap voorkomende werkzaamheden moet nader worden bekeken en eventueel aangepast aan de nieuwe situatie, wat kan betekenen dat er juist extra honorering nodig is vanwege de toename van activiteiten.

VIII. *Samenstelling bestuur*

Het bestuur bestaat nu uit zeven leden, van wie er zes een (primaire) bestuurlijke verantwoordelijkheden hebben: voorzitter, secretaris, penningmeester, webmaster, WiPC-vertegenwoordiger, ICORN-vertegenwoordiger. Voor het zevende bestuurslid is nog geen primaire taak vastgesteld.

Nu is het zo dat statutair gezien de bestuursleden maximaal drie termijnen van ieder twee jaar kunnen aanblijven. De vraag is of dit gehandhaafd moet worden. Voor bepaalde taken (bijvoorbeeld die van penningmeester of WiPC-vertegenwoordiger) kan het raadzaam zijn om het bestuurslidmaatschap ook na zes jaar te continueren. De nieuw voorgestelde statuten bevatten hiertoe een extra bepaling.

IX. *Statuten*

Aan de Algemene Ledenvergadering van november 2011 worden nieuwe concept-statuten voorgelegd, met onder meer nieuwe regels betreffende de bestuurssamenstelling en een nadere omschrijving van de doelstellingen en activiteiten, zoals die ook zijn verwoord in deze nota. Tot op heden beschikte PEN Nederland niet over een Huishoudelijk Reglement. Aan bovengenoemde vergadering wordt een voorstel gedaan voor zo'n Reglement.

X. *Handvest*

Het Nederlandse handvest is een vertaling van het *Charter* van PEN International. Inhoudelijk kunnen we aan dat *charter* uiteraard niets veranderen. Wel lijkt het nuttig om de vertaling (die vermoedelijk nog uit de jaren twintig stamt) te laten moderniseren.

*) Hier worden vrijheid van meningsuiting (vaak van toepassing op journalisten en andere opiniemakers) en vrijheid van literaire expressie (van toepassing op schrijvers) van elkaar onderscheiden. In het vervolg van deze nota zal in het algemeen worden gesproken over vrijheid van expressie.